

Вікторія Синишина
канд. психол. наук, доцент,
доцент кафедри психології

*ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород (Україна)*

Іван Маріонда

канд. пед. наук, доцент,

доцент кафедри фізичного виховання

*ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород (Україна)*

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ-ПРАКТИКІВ

Під час соціально-політичних та економічних трансформацій перед особистістю постає ряд проблем, які вона не зможе вирішувати сама, що в свою чергу зумовлює психологічні проблеми та утруднення, вирішувати які разом з клієнтами покликані практичні психологи. Освіта в Україні та, зокрема, фахова підготовка практичних психологів повинна бути адаптована до швидкоплинних трансформацій у суспільстві, оскільки практичний запит суспільства на психологічну допомогу часто випереджає теоретичні напрацювання у цій сфері.

Аналізуючи фахове навчання студентів – практичних психологів, можемо з упевненістю констатувати, що існують проблеми щодо форм та методів професійної підготовки майбутніх практичних психологів. Вся система професійної підготовки повинна базуватися не тільки на формуванні професійних знань, а в першу чергу, на розвиткові вмінь та навичок надання психологічної допомоги, що є нагальним та пріоритетним напрямом у підготовці практичного психолога.

Наразі прослідковуються гострі суперечності, що існують у системі професійної підготовки психологів. Як зазначає Т.О. Ковалькова, суперечності існують між загальними, стандартизованими підходами до професійної підготовки практичних психологів і специфікою галузі, в якій реалізовуватиметься їхній фаховий потенціал. Ці суперечності зумовлюють дослідження доцільності та необхідності використання інноваційних технологій і сучасних методів навчання для

формування розвитку творчого потенціалу, особистісних якостей та професійно-важливих якостей майбутніх практичних психологів [3, с. 15]. Традиційні форми навчання не можуть глибоко охопити формування готовності практичних психологів до екологічної професійної діяльності.

Це може уможливити тільки практично-зорієнтована направленість педагогічного процесу, де на перший план виходить не традиційна теоретична підготовка практичних психологів, а розвиваюче інтерактивне навчання.

Фахова підготовка майбутнього практичного психолога - питання широке та невичерпне. Не дивлячись на те, що технології навчання досліджували А. Алексюк, В. Бондарь, В.Безпалько, А. Вербицький, А. Долгоруков, І. Підласий, Л. Романишина, О. Сидоренко, Ю. Сурмін, В. Чуба, А.Фурман, а прикладні аспекти підготовки практичних психологів вивчали такі науковці як В. Андреев, Г. Балл, Д. Ельконін, Г. Костюк, О. Ліщинська, Л. Фрідман, А. Хуторський та інші, питання пошуку ефективних методів навчальної діяльності студентів ВНЗ, залишається відкритим.

Оскільки володіння достатнім обсягом теоретичних знань для практичного психолога не є кінцевим змістом навчання, формування практичних навичок потребує застосування сучасних педагогічних методів, які покликані стимулювати пізнавальну діяльність студента, демонструвати можливості застосування теоретичних знань і розвивати практичні навички щодо їх використання. Успішне проведення практичного заняття для студентів практичних психологів в значній мірі залежить від впровадження інтерактивних технологій навчання.

В сучасному освітньому просторі у межах інтерактивних технологій навчання знаходиться ситуативне навчання, до якого відносяться такі методи як метод case-study та метод ситуаційних задач. Фахова підготовка практичних психологів повинна демонструвати належне формування професійних компетенцій та їх застосування у професійних ситуаціях. Таким вимогам відповідають ситуаційні задачі. В.С. Аванесов ситуативними називає задачі, які використовуються для перевірки знань та вмінь діяти в практичних, екстремальних та інших ситуаціях [1].

Для того, щоб ціль практичного заняття була досягнута, необхідно зміст кожної теми доповнити вирішенням

ситуаційних задач. Використання ситуаційних задач у навчальному процесі перш за все потрібно для формування умінь і навичок використання теоретичних знань у професійній діяльності майбутнього практичного психолога.

На практичних заняттях майбутніх практичних психологів повинна існувати присутність поліваріантності вирішення проблемних життєвих ситуацій та відсутність чіткого алгоритму вирішення проблемних задач. Це є особливістю гуманітарних дисциплін, а також вимогою до специфіки роботи майбутнього практичного психолога, оскільки єдиних рецептів щодо надання психологічної допомоги не існує: всі життєві ситуації у клієнтів різні, властивості психіки індивідуальні і тому проблема не вирішуються завдяки одному єдиному алгоритму. Головною умовою при використанні ситуаційних задач є те, щоб ситуація синхронізували навчальний матеріал, який студенти вивчали на лекційних заняттях або підготували до практичного заняття шляхом самостійної підготовки. Метод повинен використовуватись для логічного продовження лекційних занять або як елемент лекційного заняття, і через це ситуації завжди знаходяться в межах теми, що вивчається.

Специфіка ситуації як задачі, на нашу думку, якраз і полягає в тому, що вона носить яскраво виражений практико-орієнтований характер, але для її вирішення необхідно конкретне знання з певного предмету.

Ситуаційні задачі відрізняються одна від одної, але слід відзначити, що вони мають типову структуру. Задача повинна включати проблему та коротку інформацію по проблемі.

Інформація по проблемі –це не джерело підказки для правильної відповіді, це допоміжний елемент в засвоєнні знань та вмінь.

Обов'язковим елементом є питання чи завдання до задачі.

Розробляючи фонд ситуаційних задач з дисциплін «Основи психологічного консультування», «Клінічна психологія», ми підбирали завдання так, щоб студенти використовували не тільки теоретичний матеріал підручника до відповідної теми, а й знаходили відповіді на поставлені питання, проявляючи творчі здібності при аналізі ситуацій. Завдяки такому підходу студенти вчать ся застосовувати отримані знання в подальшому як на практиці, так і в повсякденному житті.

Вбачається доцільним розробити базу ситуаційних задач до окремих предметів, розв'язування яких має на меті сформувати у майбутніх фахівців професійні вміння надавати психологічну допомогу .

Вважаємо за доцільне навести приклад ситуаційної задачі до практичного заняття з дисципліни “Клінічна психологія” до теми “Депресія”.

Ольга, 54 роки скаржиться на пригнічений настрій, безсоння, наплив нескінченних тривожних думок про становище в сім'ї. Життя представляється їй непотрібним і безцілним, часто думає про те, що жити не варто. Ось уривок з розмови психолога з клієнтом.

Психолог: “Чому Ви вважаєте, що Ви нікому не потрібні?

Удома Ви ведете господарство, виховуєте внуків. Вашим дітям було б важко без Вас”.

Ольга: “Внукам, напевно, я вже непотрібна, вони вирости.

Коли були маленькі, я мала чим займатись, оскільки була з ними, бо діти працювали. Ходила з ними на гуртки, водила в садочок, до школи. Тепер все змінилося”.

Психолог: “Чому Ви так говорите? Адже тільки вчора у Вас був син. Він сказав, що удома все гаразд”.

Ольга: “Не знаю... Напевно, всі загинули. Господи, що зі мною? Зробіть що-небудь, допоможіть... Деколи мені здається, що всі загинули, хоча я розумію, що всі живі, але страх за життя близьких мене не покидає. Я дуже хвилююсь за них , бо не бачу кожного дня , а раніше дня не проходило , щоб я їх не бачила.

Мені нічого не цікаво. Читати не можу, гуляти не маю сил. Всі фарби якісь не такі яскраві. Небо не таке блакитне, дерева не зелені. Краще б я померла , щоб не мучити сім'ю, вони ж теж хвилюються за мене ...Тай мені немає ніякого вже сенсу жити”.

Психолог: “Ви думали інколи , що життя не варто продовжувати? ” Ольга: “Так , я часто замислююсь над цим і навіть спланувала втопитися на річці... Я не хочу вмирати, але й жити так не можна більше...Але це я бачу-найкращий вихід для мене .

Діти будуть кожен день з внуками приходити на могилу і згадувати про мене. Хоч таким способом. Можливо, я не буду їм тоді заважати, тай сама не буду вже мучатись. Подруги всі відвернулися від мене , я не цікавлюся їх життям, а тільки жаліюся. В останній час

дуже болить голова, напевно, у мене рак. Я постійно думаю про це. Лікар, скажіть, у мене рак?

Навіть, якщо ви скажете-ні, я не повірю...”.

Студентам варто запропонувати відповіді на питання: Який вид депресії притаманний героїні ситуаційної задачі?

- Депресивно-параноїдальний синдром
- Тревожно-депресивний синдром
- Іпохондричний синдром

Чи варто надавати в цій ситуації психологічну допомогу, чи перенаправити жінку до інших спеціалістів? -Які методи превенції, на вашу думку, будуть ефективними? -Що могло спричинити депресію? -Чи потрібне медикаментозне лікування при данному виді депресії? -Які ідеї говорять про депресію? Чи є наявною ідея безглузлого існування?

Таким чином, якість психологічної освіти залежить від поєднання предметних знань студентів і їх вмінь оперувати цими знаннями, на що зорієнтована методологія роботи з ситуаційними задачами. Важливою умовою формування вмінь надання психологічної допомоги в умовах консультативної роботи майбутніх фахівців практичних психологів є створення у процесі навчання студентів ситуацій взаємодії з клієнтом, що наближені до реальних умов професійної діяльності.

Ситуаційні задачі допомагають покращити якість професійної підготовки майбутніх практичних психологів в умовах вищого навчального закладу, а також оптимально сформувати професійні компетенції майбутніх практичних психологів.

Випускники психологи класичних університетів, маючи хорошу теоретичну підготовку в недостатній мірі володіють практичними техніками і технологіями впливу на особистість та її поведінку в різноманітних життєвих ситуаціях[4, с. 210].

Підготовка практичних психологів повинна забезпечувати комплексний вид підготовки, де акцентується увага на професійному вивченні дисциплін у класичних університетах зі спеціальним навчанням, поєднаним зі специфікою діяльності у різних умовах, коли психологу-практику приходиться надавати психологічну допомогу при аваріях та катастрофах різного характеру, пожежах, землетрусах, збройних конфліктах.

Професійна підготовка практичних психологів має багатокомпонентний характер і містить низку взаємопов'язаних

елементів. Ці елементи мають включати: теоретичне обґрунтування, педагогічні технології, які в свою чергу формують вміння та навички у професійній діяльності.

Послідовність навчальної діяльності студентів-психологів повинна поєднувати методи, організаційні прийоми та технології навчання.

Надзвичайно важливим є метод застосування фільмів про події, що відбуваються в екстремальних ситуаціях.

Ефективному застосуванню технічних засобів передують ретельна підготовка. Вона передбачає добір матеріалів (слайдів, діафільмів, відеофрагментів, магнітофонного звукозапису, файлів для мультимедійної проєкції тощо), визначення та підготовку умов демонстрації, аналіз та вибір методичних прийомів та послідовності демонстрації. Використання відеоматеріалів під час викладання матеріалу діяльності психолога в екстремальних і особливих умовах дає дуже позитивні результати тому, що сучасних студентів вже важко зацікавити традиційними лекціями та практичними заняттями -сьогодні студенти надають перевагу інтерактивним технологіям.

До того ж ці методи є дуже результативними (підвищується рівень як успішності, так і якості навчання). Після перегляду фільму доцільно провести дебрифінг, цей метод вдало поєднує в собі рефлексивні методики щодо відреагування студентами екстремальних ситуацій, бачення своїх вмінь та навичок у психологічній допомозі постраждалим під час надзвичайних ситуацій. Також студенти під час де брифінгу навчаються самі проводити цей метод з представниками спеціальностей екстремального профілю.

У дебрифінгу прийнято виділяти три частини й сім чітко виражених фаз: частина I – пропрацювання основних почуттів учасників і вимір інтенсивності стресу; частина II – детальне обговорення симптомів і забезпечення почуття захищеності й підтримки; частина III – мобілізація ресурсів, забезпечення інформацією й формування планів на майбутнє.

Нижче сформульовані й описані сім фаз дебрифінгу. 1. Вступна фаза Ведучий групи представляє себе, команду дебрифінгу й пояснює мету зустрічі приблизно в такий спосіб: «Я – N... Таку процедуру обговорення того, що трапилося, я використовував багато разів раніше в подібних ситуаціях після складних,

стресогенних інцидентів, таких, як... Ці обговорення більшість людей визнають корисними. Вони дають можливість висловити й зрозуміти думки й почуття, які виникли в нас у зв'язку з тим, що відбулося. Тому все, що буде тут обговорюватися, ми будемо вважати нормальним. Це допоможе вам розібратися у своєму стані й почуттях, які зараз здаються вам дивними й неподоланими».

2. Фаза фактів. На цій фазі кожна людина коротко описує, що відбулося з нею під час інциденту. Учасники можуть описати, як вони побачили подію і яка була послідовність етапів.

Ведучий команди дебрифінгу повинен заохочувати фактологічні перехресні питання, що допомагають прояснити й відкоригувати об'єктивну картину фактів і подій, наявних у розпорядженні членів групи. 3. Фаза думок. На фазі думок дебрифінг фокусується на процесах ухвалення рішення й мислення. Питання, що відкривають цю фазу, можуть бути такого типу: «Якими були ваші перші думки, коли це відбулося?» Потім варто запитати: «Що б ви робили під час інциденту?

Які б були ваші враження про те, що відбувалося навколо вас, коли події тільки почали розвиватися?» 4. Фаза реагування. Питання про думки, враження й дії сприяють емоційному відреагуванню. Ця фаза, у якій досліджуються почуття, часто найдовша частина дебрифінгу.

Коли люди описують причини прийняття ними тих або інших рішень, вони дуже часто говорять про страх, безпорадність, самотність, фрустрації. Типові наступні коментарі: «Я б боявся зробити помилки...»; «Я ніколи у своєму житті не був так переляканий. Мої руки тряслися й тряслися...»; «Я не знав: або я зберігаю життя, або відбираю його...»; «Я був такий самотній, що повинен був приймати всі рішення самотійно...».

У процесі розповіді про почуття в членів групи створюються відчуття схожості, спільності й природності реакцій. Груповий принцип універсальності є тут ключовим.

Цьому сприяють питання, наприклад: «Як би ви реагували на подію?..»; «Що для вас було найжахливішим з того, що трапилось?..»; «Чи переживали ви у вашому житті раніше що-небудь подібне?». 5. Фаза симптомів. Під час фази симптомів деякі реакції повинні бути обговорені детальніше. Учасників просять описувати симптоми (емоційні, когнітивні, фізичні), які вони пережили б на

місці події, коли інцидент завершився, коли вони повернулися додому, протягом наступних днів й на цей час.

Питання про незвичайні переживання, про труднощі повернення й відновлення нормального режиму життя й роботи – обов'язкові.

Отже, під час підготовки студентів важливо застосовувати комплексне навчання, що базується не тільки на традиційних методах навчання, а й на застосуванні інноваційних технологій, оскільки це розвиває професійні якості, професійні вміння та навички, які необхідні у тих ситуаціях, де відсутня чітка алгоритмізація, є небезпека життю та здоров'ю, велике психологічне та психічне напруження. Звісно, що традиційні лекційні форми роботи та традиційні форми практичних занять унеможливають оволодіння всіми важливими якостями, які є необхідними для практичного психолога в специфічних сферах діяльності.

Очевидно, що потреби сучасної вищої психологічної освіти вимагають дослідження різних технологій навчання, і нагальним завданням є створення дієвої дидактичної моделі технологій як невід'ємного компонента цілісного освітнього простору, що сприятиме покращенню та значному зростанню рівня професійної підготовки майбутніх психологів.

Література

1. Аванесов В. С. Теория и методика педагогических измерений: лекции: веб-сайт.

http://www.charko.narod.ru/tekst/biblio/Avanesov_Teoriya_i_metod_ped_izmer.pdf (дата звернення: 25.02.2021).

2. Касаткина Н. С. Ситуационная задача как средство оценивания уровня сформированности профессиональных компетенций будущих педагогов. Образование: прошлое, настоящее и будущее: материалы III Междунар. науч. конф. -Краснодар: Новация. -. 2017. - С. 59-62.

3. Ковалькова Т.О. Формування готовності майбутніх психологів до професійної діяльності в авіаційній галузі у процесі фахової підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук. 13.00.04. Київ, 2016. 20 с.

4. Сірко Р.І. Методологічні основи підготовки психологів вищих навчальних закладів до діяльності у особливих умовах / Р.І.Сірко // Проблеми екстремальної та кризової психології. -2015. - Вип. 18. - С. 210-218.